" महाराष्ट्र कवि यशवंत "

यांनीं

अमरभारताच्या अंकासाठीं

खास पाठविलेल्या दोन कविता

★

सुहृदांनो ! —

माझिया मनांत येतें जें दाटून
येईना बोलून दाखवाया
साहित्याचे शब्द हाताशी लागती
थोकट वाटती परंतु ते
तयांत भावना पुरी मावेना
होते कुचंबणा आशयाची
एक एक हिरा फोडून पाहतां
"राम" हनुमंता गवसेना
तैसाच हा माझा शब्दांचा खजिना
येई फोलपणा प्रत्ययास
होतसे खोड्यांत सांपडल्यागत
शब्द परिचित स्वीकारून
कधी कधीं शब्द वाटती सांपळे
केलि ज्यांत मेळे उच्छृंखल!
शब्द हे इवलीं ओळखी, तयांत—
काय ऐरावत कोंबतां ये?
तरी कां शब्दांची आलटापालट
करुं खटपट निरर्थक?
वाटावें तुम्हांला केली ओळखण
शब्द जुळवून चारदोन
त्याहून अगाध आणि अमर्याद,
मौनेंहि कां साद घालूं नये?
उघडें करावया येईना हृदय
तरी क्षमा गय, सुहृदांनो!

यशवन्त

विज्ञप्ति

आपुलिया बळें नाहीं बोलवत
सखा भगवंत वाचा त्याची
तोच भगवंत तुकयाचिया पोटीं
ओठीं दिठीं हातीं गुंडाळला
सुख कुर्वाळूनी प्रेमें लाडविता
आला गोंजारीत भक्तालागीं
वठल्या शृंगारा फुटली पालवी
आटली लागली वाहू नदी
अशीच आपुल्या स्पर्शाची थोरवी
संसार वैभवी मोहरावा
अहो सान थोर भगवंत-मूर्ति !
विनवितें म्हणून हीं
आपुलिया कृपेचें हें निरंतर
छत्र मजवर असो यावें
व्हाया उतराई तेणें भावें भोळे
संकल्प सकळ व्हावा तेणें

१०३४ सदाशिव
पुणें २
९ मार्च १९५०

यशवन्त

[illegible]

[illegible]

[illegible]

([illegible])

2-10-80

([illegible]

[illegible])

[illegible]

[illegible]

देवरुखला [illegible] तो प्रा. [illegible] यांचे
आहे. (एक [illegible] आमची [illegible] होते)
[illegible] हा [illegible] काही [illegible]
असे होते तो ७०॥ वर्षांचे होते. अधिक श्री. [illegible] यांनी
[illegible] श्री. [illegible] आहे. [illegible]
[illegible]. [illegible]
(बा. म. जि. [illegible] होते).
श्री. [illegible] यांना [illegible]. [illegible]-
[illegible], [illegible]-[illegible], [illegible]
[illegible]. [illegible], [illegible]
ते म्हणाले – हा माझा [illegible]
[illegible] आहे".

[illegible] तो [illegible] श्री. बा. सा.
[illegible] आहे. [illegible]
[illegible]. ते प्रा. [illegible] गेले.

[illegible] बा. बा. म. [illegible]
[illegible] हार [illegible] प्रा.
सा. श्री. [illegible] आला.

[illegible]
[illegible] आले. [illegible],
श्री. [illegible] होते.
ते [illegible] आला.
आला. [illegible] प्रा. [illegible] आदि
[illegible] होता आणि,
[illegible] होता. [illegible]
[illegible]; [illegible]
[illegible]. [illegible]

अठ्ठावीस युगें विटेवरी उभा तूं तिष्ठसी विठ्ठला
ठेवोनी कर आपुल्या कटिवरी. कैसें जमे हें तुजला?
झाले स्थैर्याचें हें धडे सकळिकां भक्तां महा कौतुक
सालोसाल म्हणोनि संतांनी करुनी ध्यायास ते लोटती

नाहीं ना कमरेवरील हलले मागें पुढें हात ते
नाहीं ना दिसलास निष्क्रियपणा आव्हेरुनी आपुला
ऐसें पाहुनि, गात गात तुझिया ध्यानास त्या सुंदर
माघारा वळती. परंतु रमती चित्तांत ते आपुल्या:-

देवोनं जरि हे निजा स्वचरितें आदर्श आम्हां पुढें
आम्हां स्वस्थ न राहवे घडिभरी एका ठिकाणीं परी.
ही पृथ्वी ~~ही~~ फिरते अखंडितपणें. आम्ही तिची लेकरें
मातेचा गुणधर्म कोणि विसरे, रक्तांत जो संचरे

वारे पालटती दिशा विचरतां पक्षीहि फांद्या तसे
पायास्थानिंचे ~~आमुच्या~~ सारख्या बदलतो आम्ही म्हणोनी विटा!

29|८|४५

OCT

यशोधन

[एका बंगल्याचे हे नाव.
ते नाव- नी वास्तू — मला काय सुचत उरलं ?]

TUE 17

उन्हीं कागदी नावांची
शब्दचित्रांच्या हेलकाव्या
सिंधु तरावा पाहता
आत्ताही उभारता

उन्हीं कल्पना-सोपान
पदि साचहीं पडते.
जागा चढून स्वर्गात
धरी उंबरणीं ज्ञान

पडलिलेल शाब्दिक
आहे फुटका घणी का
छान छान अलंकार
आंधळींच्या अंगावर

नाही शैल शिलारोप
होय पाळणा उन्हाचा
नाही वास्तू नगारोत
तिकरांना कूटपाय

WED 18

स्वप्नच निर्मितीने
संपादिलेल जे उन्हीं
नाही नागा गहान
निरर्थक यशोधन
अर्थविरले

ऐसा उपहास माझा
"ही तो ईश्वराची इच्छा!
होती करील ची वास्तू
(मनी रडवेलो) नमावू!

२०/११/०२

भारत— सौभाग्य

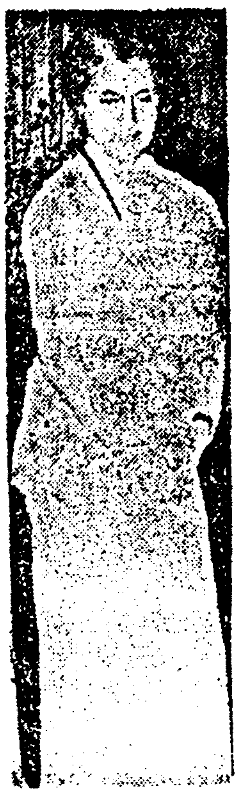

पाहिल्यात आज कुणी गार्गी वा मैत्रेयी
भारतीय महिला ही परि त्यांची साक्ष देई

हिणवी जरि मत्त मूढ "ती अबला ! ती बाई !"
परि बेटी मुत्सद्दी बापाहुन ही सवाई.

घोरांवर रण भडके. शूर हिंदवी शिपाइ—
झालासे विजयी; त्या कारण ही स्फूर्तिदायि.

कंकण तर कधीच पिचले !
कुंकुम तर कधीच पुसले !

हीच कन्यका परंतु होई सौभाग्यदायि

कंकणांत किणकिणते
कुंकुनात चमचमते
सौभाग्यचि महिलेचे
प्रापंचिक केवळ ते !

बुद्धीचे परि झळाळ
व्यापुनिया प्राप्त काळ
स्वजनी निर्वाणीला
हिंमत जे पेटविते

सौभाग्यचि तेच खरे
व्यक्तीचे, राष्ट्राचे,
रणि पडल्या वीरांच्या
शोकविकल आप्तांचे.

चिरडुनि जे, भरडुनि जे, शोषुनि जे गेलेले
स्वातंत्र्याकांक्षेने उत्थाना सजलेले

हात उभारुनि त्यांच्या पाठीशी भारत हा
साक्ष एकवटलेली मूर्त अशी शक्ति पहा

ही मूर्धास्थानीं ह्या राष्ट्राच्या शक्ति पहा
काय न ही शक्ति दीप्ति भारतसौभाग्य महा

2-9-72 महाराष्ट्र कवि यशवन्त

અંતરંગ

APR

SUN 8

અજવાળાં ને ખોડે
ના મહેલ, તાજ ગાડે
આઠવાળી સરસી ચાર
ત્યાં મન ઝૂલે પડે

તે હિરણ ઊંચા હાર
ચોકિલ ની પાંચવાર
મન મૂંઝાતી "આંઈ ના
પાંઈન આઠોન વાર"

આ કુંપળોનિક ભાવ
હોળાળિત ની નોનાનિભ —
"રૂપાળિ હૈ ઠનઠન
ત્રિકોણન તન રચાયત"

MON 10

રૂપાળીનુપાન મોડ નહીં!
કોકિલ ને ચાવ નહીં
"મન મૂંઝાતી રે સાજના
ચોરીલ તે પેચ ભર્યો?"

વાદળેર વાગડની
તોતાતોની રૂપાપાની
ઝુંઝુનિ ગોડવાદપં
મજાવાગી પાળવાની

APR

THU

મોરાંના કોનોની
રુનઝુનતા ગિરિ ~~[illegible]~~ પરની
હોળ ડઠ "ભરમાયા
કાંધિ ચોરીલ રે કિરની?"

શોળાની ભરિ સારણા
ભિરભિરની ની ગોફણા
આ ગોફણવાળીને
શોધિનતિ ના મન ભોમ?

અંતર ભિતિ ભાગાંમ
અંતર ભિતિ વર્ણમાં
મરડી! નહિ ચાપરિ મન
પાનારણાં ચે ત્યાંને

FRI 14

પતભરણ પાનારણા
જાનચારન શાળ મું ન
પરિ તેણે ગાન વાળચી
ભવાનરતા મું ત્રિભગ.

૧૧-૮-૮૦

આકાશ-૨ - નિસર્ગનાશોધાર્ગ

कां पाहुणे पुलकित

NOV

पाय आलीस भेटीला / वाट वाकडी करून SUN 5
कोणी एक येथे आहे / वरी झाली आठवण

कैसे करावे स्वागत? / नाही येथ सोफा-सेट
खटपटते ही खुर्ची, / बैस सांभाळून नीट

काय पाहसी अंगणी? / नाही लॉन, फुलवेली
तसे सोपानाही नाही / हलकडयांच्या पितळी

होते तसेच हे आहे / खडबडीत उघाड
हौस नाहीच शिल्लक / लावायाला रोप झाड

: : :

थांब, करतो मी चहा / सारे आहे कोपऱ्यात
धडपडीवर स्टोव्ह / आणि सामुग्री जरुरीत

नको करू कुरकूर, / नको नको उठू [illegible] MON 8
आहे माझे तसे, दूध / आणून देणार ना उद्या

माझा मीच सेक्रेटरी / माझा मीच खानसामा
स्वावलंबन चांगले / कोणी रामा नाही कामा

आता मावशी बाईंनी / स्वानावळ बंद केली
पाठविते फक्त मला / तरी उभा होऊन केली

: : :

दूर कितीक वर्षांचे / गेले अलोट वाहून
वाट बघून, आजही / गेला पार वाहून

क्षेमकुशल हे आहे. / फार फार मी आभारी
आली वाटते मोटर / हॉर्न वाजतसे दारी

नव जात बालिकेस

NOV

गाळजानवृत्त - देवप्रिया

MON

भूवरी आलीस जन्मा कोणाच्या विश्वासाने
ते चल्याचे [illegible] पडावी येथली का मोहिनी

सौख्य मानावे कशाचे? सांग येथे कोणाती?
प्रत्येही कानी हकारी वानवांची वाढती.
सौख्यसोयींच्या महाली घाते शोक मोजके
पाठिशी शोषीत तान्हे, आणि मायां बोचके
धडनी हे हिंडणारे कैक कोटी बेघर!
तान्हुले आलीस जन्मा का अशा भूमीवर?

आपदे, प्राणी विषारी, त्यांहुनी हे मानव -
कुर्मती, सत्तापिपासू, घोर शस्त्रास्त्रे नव -
निर्मुनी या एकमेकां जाळिती वैराग्निने
दग्ध या विश्वित होती अर्भके, गावे, वने
कोवळ्या जीवा, अशा पृथ्वीवरी आलीस तू TUE
वाटते तेथूनिया [illegible] शापभ्रष्ट तू

की म्हणू अंगुष्ठमूर्ती आदिमायारूपिणी
दुष्ट राक्षसी [illegible] निर्दाळुनी
शांति-सौहार्दे पुन्हा उत्फुल्ल व्हाया मेदिनी
जन्म घेसी तान्हुले, हे मंगले, दुर्गे, जननी.

१२-८-८३

गावकरी - दिवाळी १९८३

संदर्भ ग्रंथ सूची

१) अत्रे प्र.के. 'झेंडूची फुले ' पस्पुरे प्रकाशन मंदिर मुंबई, आठवी आवृत्ती-१९७२, प्रस्तावना-स.ग. मालशे.

२) अंजनीकर भगवान 'कवितेचे दिपस्तंभ' इंडिया बुक कंपनी, पहिली आवृत्ती १९८९.

३) कुलकर्णी व. दि. 'साहित्य रुप आणि गंध' मॅजेस्टिक प्रकाशन, मुंबई १४ जाने. १९७६.

४) कोतापल्ले नागनाथ - 'त्रिज्या', प्रोग्रेसिव्ह को. ऑप. पब्लिकेशन्स सोसायटी लि. औरंगाबाद, प्रथमावृत्ती १९७८

५) गायकवाड गं.ह. 'मराठी कवितेतील आई ', एस.के. प्रकाशन पुणे, प्रथमावृत्ती डिसेंबर १९९४.

६) गायकवाड हेमलता 'आधुनिक मराठी ग्रामीण कविता एक अभ्यास', फडके प्रकाशन कोल्हापूर प्रथमावृत्ती १९७७

७) जोग रा.श्री. 'अर्वाचीत मराठी काव्य', मुंबई मराठी साहित्य संघ, द्वितीय आवृत्ती १९५१

८) जोग रा.श्री. 'मराठी कविता १९४५-१९६५' मौज प्रकाशन मुंबई, प्रथमावृत्ती १९६७

९) जोग रा.श्री. 'प्रदक्षिणा' कॉन्टिनेन्टल प्रकाशन पुणे, पाचवी आवृत्ती १९७२.

१०) ठकार निशिकांत - 'मराठी कविता : स्वरुप आणि विवेचन', स्वाध्याय महाविद्यालय प्रकाशन पुणे, प्रथमावृत्ती नोहें. १९७७

११) तोडमल ह.की. 'अर्वाचीत मराठीतील खंडकाव्ये पी.एच.डी. प्रबंध १९६१ पुणे विद्यापीठ

१२) दळवी जयवंत 'साहित्यिक गप्पा दहा साहित्यिकांशी', सन पब्लिकेशन्स प्रथमावृत्ती १९८५

१३) दिक्षित भ.श्री. अर्वाचीन महाराष्ट्राची जडणघडण - महाराष्ट्र साहित्य परिषद, प्रकाशक प्रशासन अधिकारी राज्य मराठी विकास संस्था.

१४) देशपांडे कुसुमावती 'पासंग', मौज प्रकाशन मुंबई, चौथी आवृत्ती १९८७

१५) पटवर्धन माधवराव 'काव्यचिकित्सा', व्हिनस प्रकाशन पुणे, द्वितीय आवृत्ती १९६४

१६) येळगावकर प्रभावती 'कवी गिरीश : एक साहित्यिक आकलन', सन्मित्र प्रकाशन कोल्हापूर, प्रथमावृत्ती १९९७

१७) शिखरे दामोदर नरहर, 'आधुनिक कवी भाग दुसरा', दी टिचर्स आयडियल पब्लिशिंग हाऊस लि. पुणे-२, प्रथमावृत्ती १९५३

नियतकालिके

१) अनुष्टुभ् मे जून १९८६ 'साहित्याची भाषा' - भालचंद्र नेमाडे

२) 'अक्षरयात्रा' १९९६-९७ संपादक गं.ना. जागळेकर

३) केसरी रविवार, १ डिसेंबर १९८५ 'यशवंत युगाचा अस्त' मो.ज्ञा. शहाणे

४) तरुण भारत रविवार पुरवणी - १ डिसेंबर १९८५, 'येईभाई येथ राही पाणपोई' व.दि. कुलकर्णी

५) रविवार सकाळ १ डिसेंबर १९८५ 'यशवंत गेले परि कविता रुपी ऊरले' डॉ.व.दि. कुलकर्णी

६) लोकसत्ता डिसेंबर ८५ 'काव्यगायनाची ती पाणपोई, रमाकांत देशपांडे.

प्रस्तावना -

१) पाणपोई - यशवंत — प्रस्तावना - वि.स. खांडेकर

२) पर्वकाल ये नवा - यशवंत — प्रस्तावना - वि.द. घाटे

३) यशोधन - यशवंत — प्रस्तावना - म.गो. रानडे

४) यशोगंध - यशवंत — प्रस्तावना - म.गो. रानडे

याशिवाय जयमंगला, बंदिशाळा, काव्यकिरीट, रणदुर्ग झाशीवाली आणि छत्रपती शिवराय या स्वत:च्या काव्यग्रंथांना स्वत: कवीने लिहीलेल्या प्रस्तावना.